

*Tatjana Stibilj Batinić
Zlatka Kozjak-Mikić
Vjeran Švaić
Janko Babić*

Prethodno znanstveno priopćenje

BUDIMO PROMJENA KOJU ŽELIMO VIDJETI - EFEKTI SENZIBILIZACIJE NA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE KOD ADOLESCENATA

1. UVOD

Cilj je desetogodišnjeg projekta od 2003. godine senzibilizacija na slijepe i slabovidne osobe u zdravstvu kod učenika i profesora Zdravstvenog učilišta te senzibiliziranje adolescenata koji se školuju kao zdravstveni djelatnici na probleme slijepih osoba. Učenici kroz projekt teorijski i iskustveno uče kako pristupiti slijepoj osobi i biti od pomoći u svojim budućim profesijama farmaceutskog, laborantskog, sanitarnog tehničara, medicinske kozmetičarke i fizioterapeuta, kako bi spremnije dočekali izazove posla u europskom okruženju u kojem se želi ravnopravno uključiti osobe s posebnim potrebama u svijet rada. Ovo istraživanje također nam je podloga za istraživanje metoda poučavanja vrijednosti, ciljeva i međupredmetnih tema koje osiguravaju prostor odgoju koliko i obrazovanju (NOK, Nacionalni okvirni kurikulum, 2011).

Za integraciju kineziterapije i edukacije (u nadolazećim vremenima imat ćemo sve više inkluzije u srednje škole što je već prisutno u dječjim vrtićima i osnovnim školama), moramo se pripremiti kroz inventivne načine podučavanja uz introakciju i interakciju provjerenih metoda poučavanja sa znanjem kineziterapije u pozadini, što može rezultirati humanijim školama kao mjestom odrastanja. Istraživanja o stavu građana Hrvatske prema osobama s invaliditetom (Hižman, Leutar i Kancijan, 2008) pokazuje da 34% ispitanika u Hrvatskoj smatra kako osobe s intelektualnim teškoćama trebaju biti izdvojene iz zajednice, 80% ispitanika gleda sa sažaljenjem na djecu s teškoćama u razvoju, 71% ispitanika smatra kako je potrebno uključiti osobe s invaliditetom u društvo. Kod potrebe za integracijom pokazalo se statistički značajnim obrazovanje ispitanika (Hižman, Leutar i Kancijan, 2008). Slično istraživanje (Leutar i Štambuk, 2006) kod učenika osnovne škole pokazuje da u usporedbi sa studentima, osmoškolci puno više pripisuju devijantne karakteristike osobama s tjelesnim invaliditetom, tragičnije ih sagledavaju, više zagovaraju segregaciju i generalno imaju negativnije stavove o njima. S obzirom na to, edukacijska djelatnost muzeja koja omogućuje izravno iskustvo s problemima osoba s invaliditetom, kao

i informiranje putem diskusija, javnih programa i publikacija, najbolji je način mijenjanja stavova prvenstveno ljudi mlađe dobi (Vouk i Miklošević, 2011). NOK zahtijeva transparentnost rada odgojno-obrazovnih ustanova, učestaliju suradnju s lokalnom zajednicom i širim okruženjem pa je dugogodišnja suradnja s Tiflološkim muzejom (muzej za slijepce) na tragu toga. Prema podacima iz Baze Hrvatskog saveza slijepih (2013) u udruge slijepih u Republici Hrvatskoj učlanjeno je 6155 slijepih osoba prema definiciji sljepoće Svjetske zdravstvene organizacije (WHO). Najmlađoj skupini dobi od 0 do 19 godina pripadaju 62 člana (5,04%), u Zagrebu.

Potpisujući Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda, Republika Hrvatska je svoje zakonodavstvo i politiku uskladila s ovim dokumentom. Donesena je Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. Zadaća je Strategije uskladiti djelovanje na području zaštite osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na općoj razini, ali i svim stremljenjima kojima je cilj učiniti sva područja života i djelovanja otvorenima i pristupačnima za osobe sa invaliditetom (Vouk i Miklošević, 2013).

2. METODE RADA

Uzorak ispitanika čine učenici i učenice Zdravstvenog učilišta u Zagrebu, dobi 16 do 19 godina ($AS=17,5$). Ispitivanje je provedeno grupno, u terminima redovne nastave. Ponovljeno je u roku mjesec dana, nakon tretmana-posjete Tiflološkom muzeju. U istraživanju je sudjelovalo 77 ispitanika te je korištena modificirana skala za mjerenje stavova prema osobama s tjelesnim invaliditetom sastavljena na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta (2003). Ova je skala, uz odobrenje pročelnice Odsjeka za psihologiju, modificirana za potrebe ovog istraživanja (Stibilj Batinić i Kozjak Mikić, 2014). Skala se sastoji od 24 tvrdnje. U istraživanju se koristio upitnik koji se u cjelosti sastojao od: demografskog upitnika (škola, spol, dob, razred, usmjerenje) i skale stavova prema slabovidnim osobama. Na svaku tvrdnju učenici su odgovarali odabirom jednog odgovora na skali Likertovog tipa od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Ukupni rezultat dobiven je zbrajanjem svih odgovora na česticama skale, uz prethodnu promjenu smjera nekolicine čestica prema ključu za odgovore. Veći rezultat ukazuje na negativniji stav. Izračunati su koeficijenti unutarnje pouzdanosti (Cronbach alpha koeficijent) skale. U obje primjene skala ima dobru pouzdanost. Koeficijent pouzdanosti je 0.79 u obje primjene. Osim na tvrdnje skale ispitanici su odgovarali na dodatno pitanje o stupnju prethodnog kontakta sa slijepim osobama.

3. REZULTATI I RASPRAVA

Podaci o simetričnosti i spljoštenosti distribucija, kao i testiranje normaliteta distribucija Shapiro-Wilkovim testom pokazuju da distribucije ne odstupaju statistički značajno od normalne distribucije, što ukazuje da je podatke moguće obrađivati parametrijskim statističkim postupcima. Izračunat je Pearsonov koeficijent povezanosti rezultata u dvije primjene skale, koji iznosi $r=0.55$ i statistički je značajan ($p<0.001$).

Tablica 1. Osnovni deskriptivni podaci dobiveni primjenom Skale stavova prema slijepim osobama u dvije primjene ($N=77$)

	Prva primjena Skale	Druga primjena Skale
M	38.23	36.58
SD	6.913	6.522
Simetričnost	0.144	0.413
Spljoštenost	-0.008	0.143
Shapiro-Wilk test	0.984	0.980

N =broj ispitanika, M =aritmetička sredina, SD =standardna devijacija

Vizualnom inspekcijom tablice 1 vidljivo je da su aritmetičke sredine rezultata u obje primjene vrlo slične. Veći rezultat znači negativniji stav. Vrijednost koja bi označila neutralan stav bila bi oko 72, a dobivene su vrijednosti značajno niže te ukazuju na to da ispitanici učenici iskazuju prilično pozitivne stavove o slijepim osobama. Budući da se radi o učenicima zdravstvenih usmjerenja, dobiveni rezultati nisu neočekivani. Iskazani stav u drugome mjerenju je još malo pozitivniji. Provedeno je testiranje razlika t-testom za zavisne uzorke (tablica 2) te je utvrđena statistički značajna razlika. Dobiven je $t=2,260$, $df=76$ uz pogrešku $p=0.027$. Postoje mišljenja da prethodni kontakt s članovima bilo kojih manjinskih skupina povećava toleranciju, odnosno utječe na pozitivnost stava. Stoga je izračunat t-test između dvije primjene skale posebno za skupinu ispitanika koji su iskazali da prethodno nisu imali nikakvog kontakta sa slijepim osobama (tablica 2). Ukupno 53 takvih ispitanika sudjelovalo je u oba mjerenja. Razlika u iskazanim stavovima kod njih nije se pokazala statistički značajnom ($t=1.208$, $df=52$, $p<0.185$).

Tablica 2. Rezultat t-testa za zavisne uzorke

	M	SD	t	df	p
Primjena 1 – Primjena 2 (čitav uzorak)	1.649	6.403	2.260	76	0.027
Primjena 1 – Primjena 2 (izdvojena skupina)	1.208	6.544	1.343	52	0.185
M=aritmetička sredina, SD=standardna devijacija, t-vrijednost, df=stupnjevi slobode, p-vrijednost					

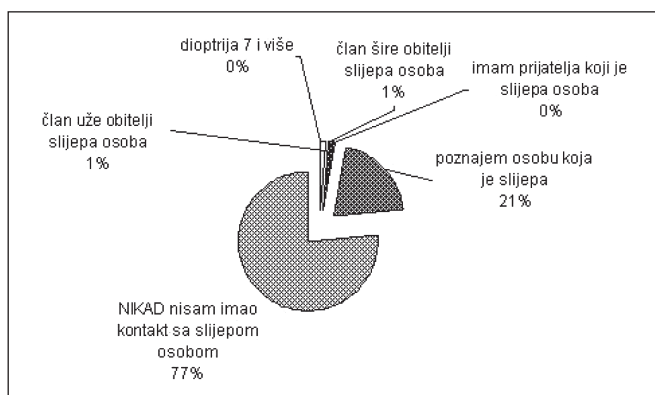
Unutar svake primjene izračunata je analiza varijance (ANOVA) kojom su se testirale razlike između 5 subgrupa učenika. Subgrupe su definirane razredom koji učenici pohađaju. Rezultate prikazuje tablica 3.

Tablica 3. Rezultati analize varijance (ANOVA) dobiveni primjenom Skale stavova prema slijepim osobama u dvije primjene

	df	F	p
Prva primjena Skale	4	1.070	0.378
Druga primjena Skale	4	0.170	0.953
df=stupnjevi slobode, F-omjer, p-vrijednost			

Vidljivo je iz tablice 3 da ni u prvoj primjeni ($p=0.378$) ni u drugoj primjeni ($p=0.953$) nije dobivena statistički značajna razlika među subgrupama, odnosno razredima, neovisno o različitim usmjerenjima. Stavovi su ujednačeno pozitivni. Uz tvrdnje skale ispitanici su odgovarali na dodatno pitanje o stupnju prethodnog kontakta sa slijepim osobama (slika 1).

Tu dolazimo do zanimljivosti vezane uz senzibilizaciju učenika. Velika većina (77%) nikad nije imala kontakt sa slijepom osobom. Nakon posjete muzeju na pitanje „Sa slijepom osobom bih samoinicijativno stupio/stupila u kontakt“ 37.18% učenika je na skali odgovora označio veći stupanj slaganja. Na pitanje „Zaposlio bih slijepu osobu u svojoj firmi“ 34.62% učenika povećalo je svoj stupanj slaganja. Stavovi učenika pokazali su da je prvi dio pripreme za prihvatanje slijepih i slabovidnih u zdravstvena zanimanja uspješna, smanjuje predrasude i uklanjaju se postupno prepreke stigmatizacije slijepih. Škola može postati mjesto gdje se osjećaju sigurno, zaštićeno i bitna je integracija u redovne škole ne samo za slijepu djecu, nego za svu djecu.

Slika 1. Strukturalni krug kontakta sa slijepim osobama

„Najveći problem naših članova je socijalna isključenost“ prema Hrvoj J. (2014) predsjedniku Udruge Slijepih. Sljedeći korak projekta je iznalaziti načine za međusobnu socijalizaciju unutar svakodnevnoga školskoga života, raditi na svim aspektima; uz motoričko i na psihološkom te emocionalnom području. Nastava TZK ima odličnu podlogu za takve ishode učenja. Obrazovna politika RH prihvatila je iste temeljne kompetencije usklađene s EU: pozitivan i tolerantan odnos prema drugima, međuljudsku i međukulturnu suradnju, uzajamno pomaganje i prihvaćanje različitosti (NOK, 2011). Navedene vrijednosti i ciljeve poželjno je povezati sa sadržajima temeljnoga obrazovanja. Posebno je predmet Tjelesna i zdravstvena kultura dobar medij za razvitak općih kulturnih i civilizacijskih vrijednosti, a ovaj projekt ostvaruje pomak u kurikulumskoj politici i planiranju s prijenosa znanja na razvoj kompetencija, znači *zaokret* u pristupu i načinu programiranja odgoja i obrazovanja od tradicionalnog odgojno-obrazovnog sustava koji djeluje kao sredstvo prenošenja znanja. Uključuje stvaralaštvo, inovativnost i spremnost na preuzimanje rizika te sposobnost planiranja i vođenja projekata radi ostvarivanja ciljeva što je upravo preporuka NOK-a.

„Sami srednjoškolci prepoznaju i uvažavaju doprinos koji škola ima u razvoju njihova znanja“ (Bajs, 2003). Izravno iskustvo s problemima osoba s invaliditetom, informacije i radionice provedene na satu TZK, publikacije i ovako objedinjen projekt proveden u suradnji s muzejom, poželjan je koncept promjene stavova adolescenata. Kvalitativni podaci uključuju rečenice „Ovaj muzej dao mi je novo iskustvo i drugi pogled prema slijepim osobama“. „Puno pozdrava i podrške gluhim i slijepim osobama“, „Od danas imamo drugačiji pogled na sve ono što vidimo, a ne cijenimo“, „Nakon današnjeg iskustva više cijenimo ono što imamo“, „Ovo iskustvo jako nas se dojmilo, poučno i zanimljivo“.

4. ZAKLJUČAK

Ispitivanjem stavova prema slijepim osobama dobivene su statistički značajne razlike u rezultatima prije i poslije uvođenja tretmana-posjete Tiflološkom muzeju. Značajne su na razini čitave skupine ispitanika, nema razlika na razini pojedinih razreda-subgrupa ovog prigodnog uzorka, znači, iako različitih usmjerenja stavovi su ujednačeno pozitivni.

Implikacije ovog istraživanja usko su povezane uz planiranje vanškolskih aktivnosti *senzibilizacije na slijepu i slabovidne osobe kroz predmet Tjelesna i zdravstvena kultura*. Građanski se odgoj može integrirati kroz modularnu i izvananstavnu provedbu ovakvog projekta unutar TZK. Uz informacije educiranih djelatnika muzeja, kontakte sa slabovidnim učenicima naše škole kojoj sve više gravitiraju radi primjerenosti zdravstvene struke u kojoj postaju iznimno vrijedni stručnjaci uklupljeni u radni proces, razvija se tolerancija učenika od adolescentske dobi. Možemo tražiti odgovore i rješenja na ishode poučavanja kroz svoje kreativno djelovanje kao kineziterapeuta i edukatora, tražiti koncepte, strategije koje pridonose, daju snažne efekte unatoč negativnim okolnostima tranzicijskog društva, davati srž uspješnog izazova odgoja mladih ljudi kroz osjećaj osobne odgovornosti učenika za njihovu vlastitu edukaciju i psihofizičko zdravlje te tako ovim projektom postajemo promjena koju želimo *vidjeti*.

5. LITERATURA

1. Leutar, Z. i Štambuk, A. (2006). Stavovi mladih prema osobama s tjelesnim invaliditetom. *Revija za sociologiju* 37, 1-2, 2006., str. 91-102.
2. Vouk, M. i Miklošević, Ž. (2013). *Muzejska udruga Istočne Hrvatske*. Zagreb: Muzejska udruga istočne Hrvatske
3. Bajs, M. (2003). *Stavovi srednjoškolaca prema psihičkim bolesnicima, narkomanima i alkoholičarima i njihovo predviđanje na osnovu kauzalnih atribucija, kontakta i samoprocjene znanja*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Zagreb.
4. *Nacionalni_okvirni_kurikulum_web_listopad_2011.pdf*
5. *Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007.do 2015.g* (NN63/07)
6. *Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom* (NN64/01)
7. Hižman, E., Leutar, Z., Kancijan, S., (2008) Stavovi građana prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj u usporedbi s Europskom Unijom. *Socijalna ekologija Zagreb* 17, 1, 2008., str. 71-93.